

Da's dus logisch

*'Een onderzoek naar de manier waarop 'dus' gebruikt wordt
door Johan Crujff'*

Tesse van Camerijk

0343099

Universiteit Utrecht

1. Inleiding

1.1 *Dus*

Om coherentierelaties expliciet te maken, gebruikt men connectieven, maar een connectief maakt niet alleen duidelijk dát er een betekenisrelatie bestaat tussen twee tekstdelen, maar geeft ook aan om wat voor relatie het gaat.

Het woordje *dus* is een connectief, dat verschillende relaties kan expliciteren uit het voorwaarts causale domein. Zo geeft het connectief *dus* in [1c] aan, dat er sprake is van een oorzaak-gevolg relatie tussen [1a] en [1b]:

[1a] Johan was een goede voetballer.

[1b] Iedereen kent hem.

[1c] Johan was een goede voetballer **dus** iedereen kent hem.

en geeft *dus* in [2c] een reden –handelingsrelatie aan tussen [2a] en [2b]:

[2a] Hij had zijn vrouw heel wat uit te leggen.

[2b] Hij is eerder naar huis gegaan.

[2c] Hij had zijn vrouw heel wat uit te leggen **dus** is hij eerder naar huis gegaan

Dus, kan echter meer dan het expliciteren van een causale relatie. Het kan gebruikt worden als zogenaamde 'discourse marker' die aangeeft dat de informatie die in S2 gegeven wordt, al bij de ontvanger bekend is. In [3c] geeft de spreker, door *dus* te gebruiken, aan dat hij of zij veronderstelt dat de luisteraar al op de hoogte is van het feit dat het Johan Crujff was die de titel kreeg.

[3a] Er werd gestemd over wie de titel 'voetballer van de twintigste eeuw' zou krijgen.

[3b] Dat bleek Johan Crujff te zijn.

[3c] Er werd gestemd over wie de titel 'voetballer van de twintigste eeuw' zou krijgen, en dat bleek **dus** Johan Crujff te zijn.

Wanneer we kijken naar [4], dan zien we dat geen van beide *dussen* aangeeft dat de informatie die gegeven wordt, al bij de ontvanger bekend is. Ook wordt er geen causale relatie geëxpliciteerd tussen twee tekstdelen.

[4] Dat zijn twee dingen, één is **dus** euh, het resultaat wat je haalt, het beste resultaat wat je haalt door naar Duitsland toe te gaan, waar we vorige keer niet waren, tweede is **dus** dat je dominerend moet voetballen. (Johan Crujff nov. 2005 in 'BvD')

Maar wat is dan de functie van deze *dussen*? En op welke manier wordt *dus* nog meer gebruikt?

Dit onderzoek richt zich op het in kaart brengen van het gebruik van *dus* in gesproken Nederlands. Het gebruik van *dus* als connectief, is al vaker onderwerp van onderzoek geweest, maar veelal op basis van geschreven corpora. Zo laten Pander Maat & Sanders (1995) zien in welke relatietypen de drie meest voorkomende voorwaarts causale connectieven, *dus*, *daarom* en *daardoor*, wel en niet kunnen voorkomen, waarbij wordt gekeken naar o.a. krantenartikelen en jaarverslagen. Ook op basis van geschreven teksten, onderzoekt Evers-Vermeul (2005) de ontwikkeling van de bijwoorden *dus* en *daarom* in zowel connectief als niet-connectief gebruik, van de 13^e tot de 20^e eeuw. Hierbij kijkt

zij onder andere naar de interactie tussen functie en positie. Zij beschrijft hierin het opkomen van *dus* als discourse marker sinds de 20^e eeuw.

Recentelijk wordt er in de taalwetenschap steeds meer gekeken naar chat-taal. Deze taalvorm wordt door Grondelaers, Deygers, van Aken, van den Heede en Speelman (2000) omschreven als “geschreven gesproken Nederlands”, omdat het qua redactionele inzet, precies tussen deze twee taalvormen in ligt. Sanders en Spooren (2005) ondersteunen deze stelling. Ook in het onderzoek naar het gebruik van connectieven is de laatste jaren gebruik gemaakt van chat-corpora. Heuts (2006) toont aan dat *omdat*, *want* en *dus* in chat-taal, veel vaker voorkomen dan de connectieven *daardoor*, *doordat* en *daarom*.

Het gebruik van *dus* als connectief is dus al veelvuldig onderzocht, de laatste jaren voornamelijk in chat-taal en geschreven taal. Dit onderzoek richt zich op het in kaart brengen van de manier waarop *dus* gebruikt wordt in gesproken taal, in welke functie dan ook. Aan de hand van een uitgeschreven tv-interview met Johan Cruijff, wordt gekeken naar hoe vaak en met welke functie hij het woordje gebruikt. De reden dat er gekozen is voor tekstmateriaal van Johan Cruijff, is dat hij bekend staat om zijn unieke taalgebruik, waarbij hij het woord *dus* veelvuldig in de mond neemt. Met dit corpus is het wellicht mogelijk om een grote hoeveelheid *dussen* te analyseren, zowel connectief- als niet-connectief *dussen*, en zo een kader te schetsen van het gebruik

van *dus*, op basis waarvan verder specifiek onderzoek mogelijk is.

2. Onderzoek naar relatietypen, connectieven en discourse markers

2.1 *Relatieclassificatie*

In eerder onderzoek naar coherentierelaties, zijn de verschillende soorten coherentierelaties geïnventariseerd en gecategoriseerd. Spooen, Sanders, Huiskes & Degand (2006) onderzoeken de manier waarop sprekers van het Nederlands een causale situatie categoriseren door middel van een connectief. Zij richten zich in dit onderzoek op de connectieven *omdat* en *want*. Elke *want* en *omdat* in hun corpus scoorden zij op o.a. relatietype. Er werd onderscheid gemaakt tussen de volgende relatietypen: (1) *Inhoudelijk non-volitioneel*, (2) *Inhoudelijk volitioneel*, (3) *Epistemisch* en (4) *Speech act*. Gebaseerd op de lijst relatietypen die werd samengesteld door Pander Maat & Sanders (1995).

Een relatie wordt een *inhoudelijke relatie* genoemd wanneer er sprake is van een causale relatie waarbij de ene zin de oorzaak is van een handeling die in de andere zin wordt besproken. In [2c] is het feit dat hij zijn vrouw heel wat uit te leggen had, de reden dat Johan eerder naar huis gaat.

Inhoudelijk volitioneel

[2c] Hij had zijn vrouw heel wat uit te leggen **dus** is hij eerder naar huis gegaan

Binnen inhoudelijke relaties, worden nog twee categorieën onderscheiden; *Inhoudelijk volitioneel*, zoals in [2c], waar sprake is van een intentionele handeling, en *inhoudelijk non – volitioneel*. Hiervan is sprake wanneer het gevolg van iets onvermijdelijk voortvloeit uit de oorzaak. Uitsluitend in dit laatste (*non – volitionele*) domein, kan *dus* niet voorkomen (Pander Maat en Sanders, 1995)

In een *epistemische relatie* is er sprake is van een argumentatief verband. Er wordt iets beweerd en beargumenteerd. In [5] wordt in de eerste zin geen rede gegeven van het feit dat Johan in het buitenland zit, maar wordt het argument gegeven op basis waarvan de conclusie in de tweede zin door de spreker is getrokken.

Epistemisch

[5] Ik heb Johan al een hele tijd niet op de Nederlandse TV gezien, **dus** hij zal wel in het buitenland zitten.

Vooral in mondeling taalgebruik, in interacties, is er sprake van *speech – act relaties*. Er is sprake van een *speech – act relatie*

wanneer er in de ene zin een verklaring wordt gegeven voor het uitspreken van de andere zin.

Speech-act

[6] Ik wil zijn commentaar horen, **dus** houd je mond!

Parafrase test

Pit, Pander Maat & Sanders (1997) stelden 4 parafrasen op aan de hand waarvan bepaald kan worden tot welke relatie een fragment behoort.

1. *Epistemisch:*

Uit dit gegeven valt het volgende te concluderen;...

2. *Inhoudelijk volitioneel:*

deze situatie is de reden voor het verrichten van de volgende handeling:...

3. *Inhoudelijk non –volitioneel*

Het gevolg van deze situatie is als volgt:...

4. *Speech –act*

deze reden leidt tot de volgende taalhandeling :...

2.2 *Speakers economy*

Uit onderzoek van Spooren et al., waarin gesproken taal wordt vergeleken met geschreven taal, en van Heuts (2006), waarin het

gebruik van connectieven in chat taal bekeken wordt, blijkt dat de mate van spontaniteit van het taalgebruik, invloed heeft op het gebruik van connectieven. Dit wordt verklaard door het zogenaamde *speakers economy*, wat inhoudt dat als het taalgebruik spontaner is, er minder er wordt gepland, en er minder energie wordt gestoken in het expliciteren van coherentierelaties. De spreker gebruikt dan sneller een meer algemeen connectief om een causale relatie te expliciteren.

Dus is zo'n connectief, dat op het inhoudelijk non-volitionele na, in ieder relatietype inzetbaar is. Dit betekent dat het in gesproken taal vaker gebruikt wordt dan in geschreven taal.

2.3 *Discourse markers*

Sinds de 20^e eeuw is *dus* als zogenaamde discourse marker opgekomen in de Nederlandse taal (zie blz. 3). Evers-Vermeul (2005) gebruikt de term voor het benoemen van de niet-connectief *dussen* in haar 20^e eeuw corpus. In een syntactische analyse keek zij naar de lineaire positionering van *dus*. In deze analyse werd steeds bepaald of een *dus* voorkwam in aan het begin van het zinsdeel (clause-initial, [7a]), of (clause-medial, [7b]) na het vervoegde werkwoord, in de hoofdzin, of na het lijdend voorwerp, in de bijzin.

[7a] Hij was moe, **dus** hij speelde niet op zijn best.

[7b] Hij was moe, hij speelde **dus** niet op zijn best.

Uit die syntactische analyse bleek dat de *discourse marker-dus* steeds in een clause-medial positie voorkwam in haar corpus.

Naast Evers-Vermeul, hebben meer onderzoekers gekeken naar het verschijnen discourse markers, en men is het nog niet eens over de definitie. Sommig onderzoek naar dit verschijnen, gaat er vanuit dat discourse markers geen aparte grammaticale categorie vormen (Fraser, 1999, Jucker en Ziv, 1998).

Fraser stelt dat discourse markers zich bevinden in één van de volgende grammaticale categorieën: voegwoorden, bijwoorden en voorzetselzinnen. Daarnaast bestaat er volgens hem nog een vierde categorie, en dat zijn de idiomen. Fraser verdeelt discourse markers in twee klassen; (1) discourse markers die de boodschap van uitingen verbinden; (2) discourse markers die onderwerpen aan elkaar verbinden. In die eerste klasse maakt hij onderscheid tussen drie subklassen: Contrastieve markers, elaborative (uitweiding) markers en inferential (concluderende) markers. Die laatste klasse is de klasse waarin *dus* zich bevindt. Hölker (1991) stelde een lijstje op met de vier basiskenmerken van discourse markers (hij noemt ze echter pragmatic markers): (1) ze hebben geen effect op de waarheidscondities van een uiting; (2) ze voegen niets toe aan de mededelende inhoud van een uiting; (3) ze zijn gerelateerd aan de gespreksituatie en niet aan de situatie waarover gesproken wordt; (4) ze hebben eerder de

functie van een gevoelsuiting, dan dat ze een verwijzende of een cognitieve functie hebben.

In dit onderzoek zal worden uitgegaan van de bevindingen van Evers-Vermeul. Dit houdt in dat er in eerste instantie het label discourse marker gegeven wordt aan alle niet-connectief *dussen*. Vervolgens zal gekeken worden naar de verschillende functies en nuances daarbinnen, en de mate waarin de positionering van *dus* daarmee verband houdt.

2.4 Hypothesen

Op basis van de hierboven besproken literatuur, zijn de volgende verwachtingen te formuleren:

- *Dus* zal voorkomen in zowel *inhoudelijk volitionele relaties*, als in *epistemische – en speech-act relaties*, maar niet in *inhoudelijk non-volitionele relaties*.
- *Dus* zal veelvuldiger voorkomen dan andere voorwaarts causale connectieven in verband met *speakers economy*.
- *Discourse markers* kunnen nog andere functies hebben dan het aangeven dat de ontvanger reeds bekend is met hetgeen de spreker zegt.
- *Discourse markers* zullen vooral in *clause-medial* positie voorkomen.

3. Corpusanalyse

3.1 Methoden

Het corpus waarnaar in dit onderzoek is gekeken, is afkomstig uit de aflevering van de Tv-show 'Barend en van Dorp' van 21 november 2005¹, waarin de presentatoren een anderhalf uur durend gesprek voeren met Johan Cruijff over voetbal, actualiteiten en zijn boek 'Je ziet het pas als je het door hebt'. Van dit gesprek is alles wat door Johan Cruijff in het eerste half uur gezegd wordt getranscribeerd. In het transcript, dat 2996 woorden bevat (exclusief vragen) heeft iedere *dus* een nummer gekregen. In totaal werden er 85 *dussen* geanalyseerd.

Het analyseren van de *dussen* gebeurde aan de hand van het codeboek² dat gebruikt werd door Sanders et. al. en Sanders & Spooren. Ieder fragment werd onafhankelijk van elkaar, door twee codeurs geanalyseerd. Vervolgens werden de analyses vergeleken, en werd er voor elk fragment in de statistische verwerking aangegeven of de codeurs het (1) in eerste instantie eens waren, (2) eens zijn geworden na overleg, of het (3) oneens zijn gebleven.

---

¹ Met dank aan de redactie van Talpa, voor het beschikbaar stellen van het videomateriaal.

² Zie Spooren, Sanders, Huiskes & Degand (2006) voor een uitgebreide omschrijving van de variabelen in het codeboek. In dit artikel zullen alleen de variabelen die zijn toegevoegd of aangepast uitgereid aan bod komen.

3.1.1 Codeboek

Omdat het codeboek gebruikt is door Spooren, Sanders, Huiskes en Degand (2006), en zij in hun onderzoek gekeken hebben naar de achterwaarts causale connectieven omdat en want, was het code boek op hier op ingesteld. Dit moest in voorwaarts worden omgezet.

Per fragment werd er en het geval van een connectief, gekeken naar het eerste segment (S1) en het tweede segment (S2) van het fragment. Wanneer er *sprake* was van een niet-connectief, werd het segment waarin de *dus* voorkwam, gecodeerd als S2. Ieder segment werd gescoord op modaliteit, de identiteit van de protagonist / conceptualizer en de talige realisatie van de protagonist. Ook werd er gescoord op de omvang, vorm en plaats van S1 en S2. Verder werd de positie van elke *dus* bepaald en of er al dan niet *sprake* was van syntactische modificatie van het connectief.

3.1.2 Toevoegingen aan het codeboek door Spooren et al.

Een belangrijk onderdeel van het codeboek was de variabele *relatietype*. Behalve de vier relatietypen die besproken zijn in §2.1, (1)*Epistemisch*, (2)*Inhoudelijk volitioneel*, (3)*inhoudelijk non – volitioneel*, en (4)*speech – act*, waren er inmiddels de volgende aanpassingen in het codeboek gemaakt, drie nieuwe en oudere relatietypen waren toegevoegd; (5)*redegeving voor mental state* /

oordeel. In dit relatietype wordt in S1, een reden gegeven voor een gevoel of oordeel dat in S2 wordt uitgedrukt, zoals in [8]:

[8] We hadden verloren van Duitsland **dus** ik voelde me ellendig.

Dit relatietype onderscheidt zich onder meer van het epistemische, doordat het in de verleden tijd kan voorkomen; (6) *Tekstueel*. Dit relatietype is gebaseerd op de *epistemische parafrase* uit Pander Maat & Sanders (1995). Het geeft aan dat de informatie die gegeven wordt al bekend is bij de ontvanger, of dat er een parafrase of samenvatting gegeven wordt; (7) *Sequentiële informatie* met behulp waarvan vooruit of terug wordt gewezen in de discourse structuur. Dit is onder anderen het geval wanneer een spreker iets wat eerder is gezegd gaat illustreren. Het epistemische relatietype werd in twee subcategorieën verdeeld; (1.1) *epistemisch deductief*: waar een conclusie wordt afgeleid uit een argument [9a] en (1.2) *epistemisch abductief*: waar de oorzaak van iets wordt geconcludeerd op grond van het gevolg [9b].

[9a] Johan heeft zijn brood opgegeten **dus** zijn broodtrommeltje is leeg.

[9b] Johan's broodtrommeltje is leeg **dus** hij heeft zijn brood opgegeten.

3.1.3 *Toevoegingen aan het codeboek in dit onderzoek*

Aangezien er verwacht wordt dat relatietypen (6) en (7), tekstueel en sequentieel, de relatietypen zijn waarin de het discourse marker gebruik zal voorkomen, is relatietype (6) opgedeeld in drie subcategorieën, om in kaart te kunnen brengen wat de verschillende functies en eigenschappen zijn van de *dussen* die in deze relatietypen voorkomen.

(6.1) *parafrase of samenvatting*; te vervangen door 'met andere woorden'

(6.2) *reeds bekende informatie*; informatie is eerder in de discourse gegeven of behoort duidelijk tot de gemeenschappelijke kennis van de gespreksdeelnemers.

(6.3) *reeds bekend veronderstelde informatie*; spreker lijkt er van uit te gaan dat zijn gesprekspartners al bekend zijn met de informatie, maar deze kan niet uit de discourse worden opgemaakt, en er kan ook niet van uit worden gegaan dat de informatie behoort tot de gemeenschappelijke kennis van de gespreksdeelnemers.

Naast de variabelen in het codeboek, is er ook gekeken naar hoeveel *dussen* er voorkwamen per spreekbeurt en in hoeverre deze hoeveelheid lineair dan wel exponentieel toenam wanneer de spreekbeurt langer was. De lengte van de spreekbeurt werd aangegeven door de hoeveelheid woorden die hij bevat. Tot slot werd er gekeken in hoeverre *dus* voorkwam in combinatie met

eah..., om eventueel iets te kunnen zeggen over een mogelijk verband, tussen het gebruik van *dus* en het nadenken tijdens het spreken, en werd het aantal *dussen* vergeleken met het aantal *daardoors* en *doordatten*, om de hypothese te toetsen dat *dus* veelvuldiger voor zal komen dan andere voorwaarts causale connectieven in verband met *speakers economy*.

3.2 Resultaten

In meer dan de helft van de gevallen (57,6 %) was er geen spraken van een causaal verband, en is er dus geen S1. In tabel 1 is te zien dat niet-connectief *dussen* uitsluitend voorkomen in de relatietypen tekstueel en sequentieel. Het grootste deel van de niet-connectief *dussen*, komt voor in relatie type 6.3 *bekend verondersteld* en 7 *sequentiële informatie*

Relatietype	connectief	Niet-connectief	Total
Volitioneel	4	0	4
redengeving voor mental state / oordeel	1	0	1
speech-act	1	0	1
sequentiële informatie	7	18	25
epistemisch deductief	10	0	10
epistemisch andere niet causale redeneervormen met andere woorden	1	0	1
	5	2	7

reeds bekend	3	5	8
reeds bekend verondersteld	5	22	27
Total	37	47	84

Tabel 1: verschil in voorkomen van relatietypen per functie (connectief en niet-connectief)

[10] is een fragment uit het Johan Cruijff-corpus, waarin zes *dussen* achterelkaar voorkomen die geen van allen een connectief functie hebben, en voorkomen in de categorie reeds bekend verondersteld (6.3)

[10] *Maar wat wilde jij dan vier vijf jaar geleden Johan? Je hebt dat gesprek gehad, ik bedoel je hoeft niet je hele visie te geven...maar wat waren de grote lijnen waarvan jij zei, wil Ajax echt Europese topper worden, moet je dit en dat doen. Wat was dat?*

Dat, dat dat is altijd een beetje moeilijk uit te leggen, helemaal tegen euh, omdat **dus** elk ding eigenlijk in elkaar over loopt, maar als je **dus** ziet, wat **dus**, hoeveel geld er uitgegeven is aan aankopen. En die aankopen kloppen niet. En dan zie je **dus**, jongens, waar gaat de opleiding goed, waar is de scouting wel aanvullend niet aanvullend, hoe functioneert een ledenraad, hoe... en zo ken je wel door blijven gaan. En dan heb ik een paar keer heb ik een aanvaring gehad, maar dat is bekend, al een paar jaar

geleden, heb ik **dus** gezegd, en hebben we gezegd, nou ok, als je die kant op wil moet je het zelf weten, en nu, lijkt de tijd aangebroken te zijn, dat ze **dus** gezegd hebben ok jongens, zo kan het niet verder, streep er onder, laten we beginnen, om te proberen daar weer een club van te maken

In [11] is er *sprake* van een niet-connectief *dus* die sequentiële informatie expliciteert; Cruijff geeft met behulp van *dus* aan dat hij een illustreert wat hij eerder zei :

[11] wat ook helemaal niet goed is, je ziet dat mensen euh, door, door clubs, binnengehaald worden dat ze transfervrij zijn, ben je transfervrij, dan willen ze ook meer verdienen, op het moment dat je in een kleedkamer **dus** een speler hebt die meer verdient als een andere wie beter is maar die betalen ze minder omdat ze daar de transferbedrag najaaaa dat is een gebed zonder end

In tabel 1 is ook te zien dat de connectief *dus* in elk relatietype voorkomen, behalve in een non-volitionele relatie, en in het grootste deel van de gevallen, in een epistemisch deductieve relatie [12].

[12]dit is Roberto Carlos, die is stijf links, **dus** rechts
binnendoor heeft ie problemen

Syntactische modificatie van het connectief komt op twee
bijwoorden na, alleen voor in de vorm van het voegwoord 'als' (als
dus... en als je dus...). Deze syntactische modificatie komt alleen
voor in fragmenten waar geen *sprake* is van een causaal verband,
in relatie typen sequentieel en reeds bekend verondersteld. In [13]
zijn voorbeelden te zien van de combinatie *als je dus*, in een
sequentieel relatie type.

[13] dit is Roberto Carlos, die is stijf links, dus rechts
binnendoor heeft ie problemen. **dus als je** nou
bijvoorbeeld de fouten van het Nederlandse voetbal ziet,
dat bijna, die spits altijd deze kant op gaat, of een diep
gaande half heb, dan hoeft je hem niet op te stellen, want
er is geen ruimte om wat te doen
ja maar dat kan je gezellig noemen
nee luister, jaaa, dat is gezellig, maar het heb geen
rendement. **Als je dus** dan, **als je dus** dan, deze weg
houdt, dus iemand wie blijft hangen op dit gat, en je zet je
spits die dus bijna altijd in Nederland he, aan de kant die
opbouwt, altijd staat, in plaats dat ie andere kant staat, dan
zie je vanzelf dat er ruimte is dan kan hij dus zijn rechter

been zoeken, en op het moment dat deze inkomt, dan heb je allerlei mogelijkheden om te gaan voetballen.

De plaats van *dus* is in de meeste gevallen (62,4%) *clause-initial*, maar in de gevallen dat *dus* in *clause-medial* positie staat, gaat het meestal om de relatietypen sequentiële informatie, reeds bekende of bekend veronderstelde informatie of deductief epistemisch (tabel 2).

Relatietype		Plaats connectief		Total
		begin S2	In midden S2	
	volitioneel	3	1	4
	redengeving voor mental state / oordeel	1	0	1
	speech-act	1	0	1
	sequentiële informatie	20	5	25
	epistemisch deductief	7	3	10
	epistemisch andere niet causale redeneervormen	0	1	1
	tekstueel	4	3	7
	gegeven informatie	2	5	7
	reeds bekend	15	13	28

	verondersteld			
Total		53	31	84

Tabel 2: Positie van het connectief per relatietype

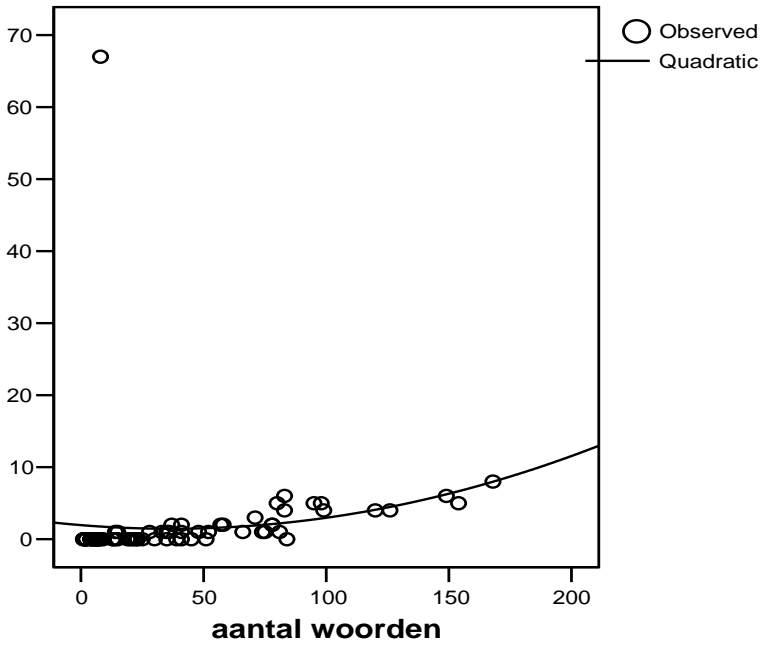
In ongeveer de helft van de gevallen dat er *sprake* was van een causaal verband, dus een S1, hebben S1 en S2 de zelfde modaliteit. In [14] is de modaliteit van zowel S1 als van S2 gecodeerd als een oordeel:

[14]vroeger, waren de bestuursleden, die hadden 100% beslissingsrecht, en de speler had nul. Tegenwoordig is het omgedraaid, en dat is helemaal niet goed. Je moet proberen een beetje de gulden middenweg te houden, *de spelers hebben te veel macht vind jij?*

ik denk **dus** dat de boel doorgeslagen is de andere kant op ja.

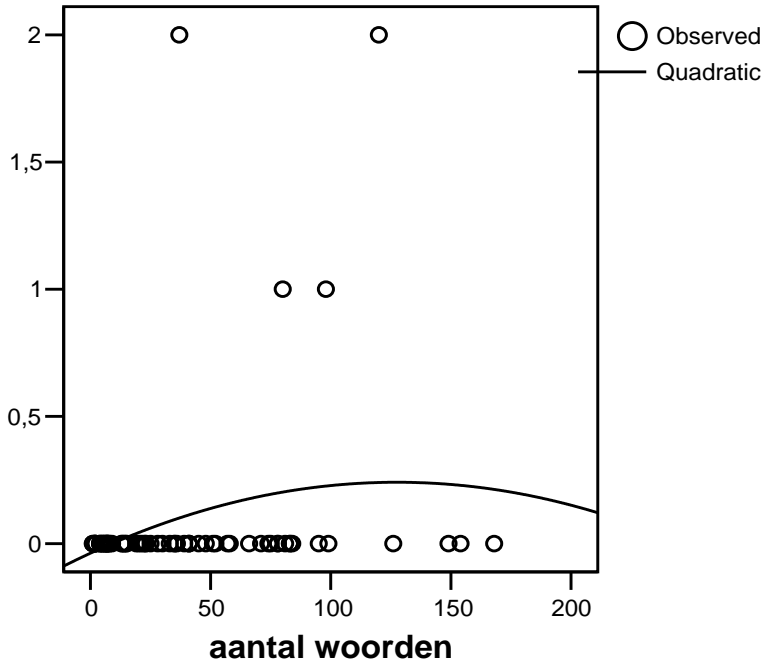
Wat betreft de hoeveelheid dussen per spreekbeurt kan het volgende gezegd worden op basis van de grafieken hieronder: In grafiek 1 is te zien dat naar maten een spreekbeurt in lengte toe neemt, het aantal dussen dat wordt gebruikt, licht exponentieel groeit. Maar wordt er gekeken naar hoe dit zit per relatietype (grafiek 2 t/m 5), wordt duidelijk dat deze exponentiele groei vooral veroorzaakt wordt door relatietype 6.3 *reeds bekend verondersteld*.

aantal dusen

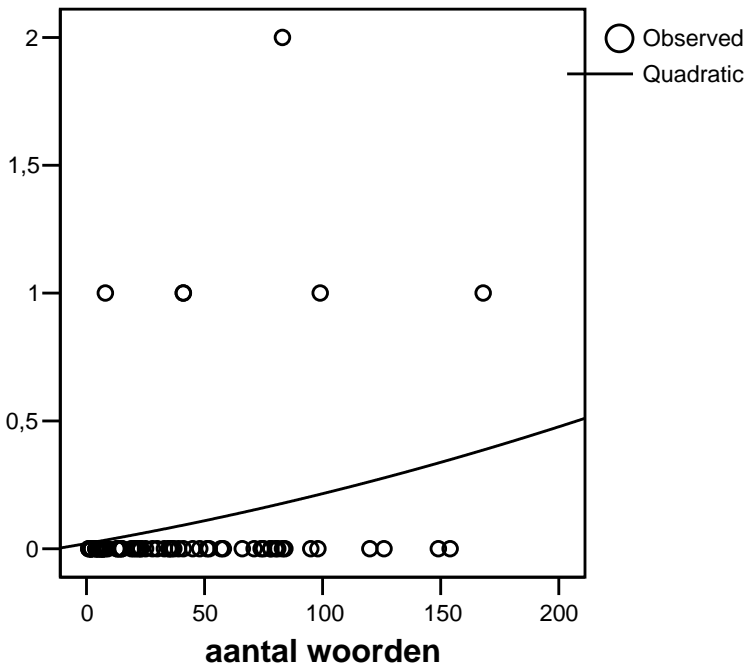
Grafiek 1: geeft aan in hoeverre het totaal aantal *dussen* steeds sneller toeneemt naar maten de spreekbeurten langer worden.

aantal dussen van relatietype 61

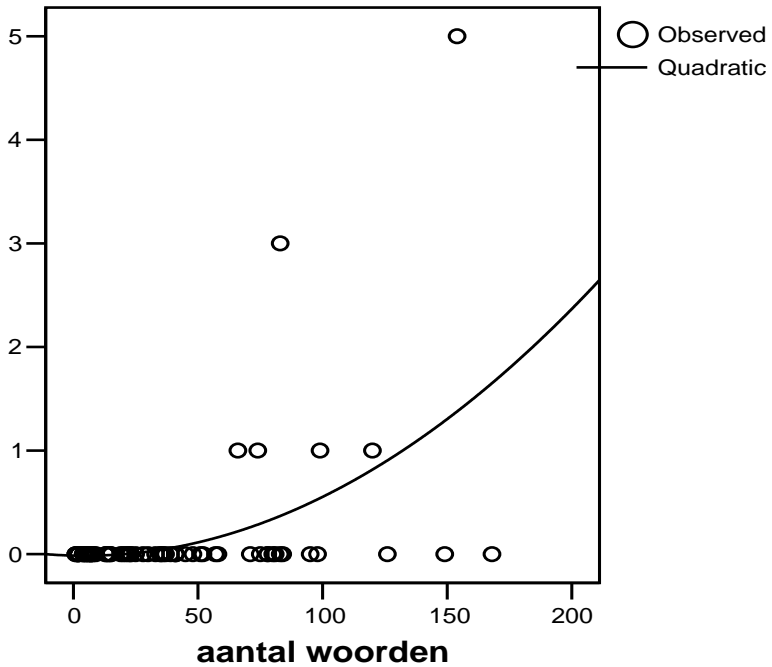
Grafiek 2: geeft aan in hoeverre het aantal *dussen* van relatietype 6.1 steeds sneller toeneemt naar maten de spreekbeurten langer worden.

aantal dussen van relatietype 62

Grafiek 3: geeft aan in hoeverre het aantal *dussen* van relatietype 6.2 steeds sneller toeneemt naar maten de spreekbeurten langer worden.

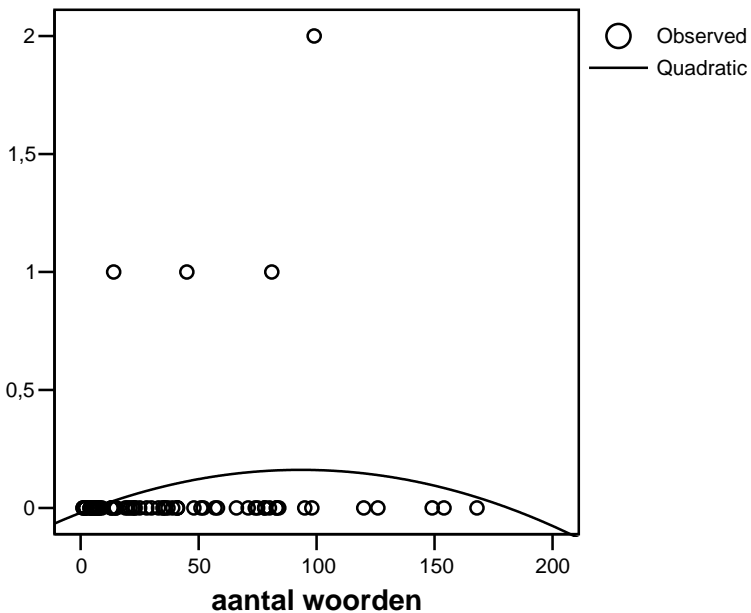
aantal dussen van relatietype 63

Grafiek 4: geeft aan in hoeverre het aantal *dussen* van relatietype 6.3 steeds sneller toeneemt naar maten de spreekbeurten langer worden.

aantal dusen van relatietype 7

Grafiek 5: geeft aan in hoeverre het aantal *dusen* van relatietype 7 steeds sneller toeneemt naar maten de spreekbeurten langer worden.

In totaal kwam *dus* in combinatie met *eu...* zes keer voor. In alle zes de gevallen in een niet-connectief fragment. Daarom kwam drie keer in het corpus voor, en daardoor niet een keer.

4. Conclusie

Het doel van dit onderzoek was het in kaart brengen van het gebruik van *dus* in gesproken taal. Meer specifiek; het gebruik van *dus* als connectief, maar vooral ook als niet-connectief. Op basis van de hierboven beschreven resultaten, zijn de volgende conclusies te formuleren over het gebruik van *dus* als connectief:

Dus komt voor in alle relatietypen, behalve in een non-volitionele relatie, maar lijkt een voorkeur te hebben voor de epistemisch deductieve relatie. Dit is in overeenstemming met de bevindingen van Pander Maat en Sanders (1995). In het Cruijff-corpus komt geen syntactische modificatie voor van het connectief *dus*. Wat betreft de positie van het connectief, staat *dus* iets vaker in een clause-initial positie dan in een clause-medial positie, maar dit verschil is zeer klein. De modaliteit van de S1 en S2 komt in ongeveer de helft van de gevallen overeen.

Een zeer opmerkelijk resultaat van dit onderzoek is het feit dat meer dan de helft van alle *dussen* die in het corpus voorkomen, geen connectief functie hebben. De niet-connectief *dussen* zijn op basis van de resultaten als volgt te omschrijven: Ze komen, zoals ook verwacht werd, enkel voor in tekstuele- en sequentiële relatietypen, en de verdeling over deze twee typen is vrij gelijkwaardig. Binnen het tekstuele relatietype was onderscheid gemaakt tussen drie subcategorieën '*met andere woorden*'(6.1), '*reeds bekend*'(6.2), en '*reeds bekend verondersteld*'(6.3). In deze

laatste subcategorie kwamen verreweg de meeste dusen voor. Dit zou in verder onderzoek reden kunnen zijn om dit onderscheid in het vervolg achter wegen te laten.

Evers-Vermeul (2005) beschrijving van de discourse marker sluit aan bij het niet-connectief gebruik van *dus* in het tekstuele relatietype. Er kan zodoende worden geconcludeerd dat deze categorie dusen bestempeld kan worden als discourse marker. Dit verklaart ook de enigszins exponentiele stijging van het gebruik van dit type *dus*, naarmate de spreekbeurten langer worden. Immers de functie van een discourse marker is het markeren van de discourse, en naar mate de lengte van de spreekbeurt toeneemt, is het lastiger voor een spreker de structuur van dat wat gezegd wordt vast te houden.

Wat betreft de sequentiële niet-connectief dusen, zij sluiten niet aan bij de beschrijving van Evers-Vermeul. Maar wat voor dusen zijn het dan? Het zijn geen connectieven, maar het zijn woordjes die terug of vooruit wijzen in de discourse structuur. En ze voldoen aan de eerste drie basisvoorwaarden van discourse markers zoals beschreven werd door Hölker (1991). Het is aannemelijk om te concluderen dat het ook discourse markers zijn, een ander type discourse markers weliswaar, maar wel met de functie van een woordje dat als functie heeft de discourse structuur aan te geven. Dit idee behoeft nog wel zeer nauwkeurige bestudering van dit type *dus*.

In dit onderzoek is ook gekeken naar de combinatie van het 'woordje' *eu*h...en dus. Deze combinatie kwam niet vaak voor, en het is dan ook gevaarlijk erover te generaliseren, maar omdat het de keren dat het voorkwam, in combinaties was met discourse marker *dussen* van beide typen, zou heel voorzichtig de hypothese geformuleerd kunnen worden dat een functie van discourse markers zou kunnen zijn; denktijd creëren tijdens het spreken. Deze hypothese zou getoetst moeten worden aan de hand van andere onderzoekstechnieken dan een codeboek als dat gebruikt is voor dit onderzoek. Het is denkbaar dat het meten van spreesnelheden, stiltes etc. hier bruikbaar zou kunnen zijn.

In dit artikel is geprobeerd de functies van *dus* in kaart te brengen, naast de standaard connectief functie. Het codeboek dat hiervoor gebruikt is, is een codeboek dat werd ontworpen voor het analyseren van coherentierelaties, en schoot begrijpelijkerwijs hier en daar te kort. Voor verder onderzoek naar de functies van bijvoorbeeld discourse markers, zal het nodig zijn een ander, meer toegespitst analysemodel te ontwerpen.

Omdat er in dit onderzoek gekeken is naar gesproken taal van Johan Cruijff, kunnen er op basis van de resultaten nog geen conclusies getrokken worden die iets zeggen over hoe andere volwassen sprekers van het Nederlands *dus* gebruiken. Wel kan naar aanleiding van dit onderzoek de hypothese geformuleerd worden dat men meer *dussen* gaat gebruiken als discourse-marker, wanneer spreekbeurten langer worden. Het is interessant

om dan te gaan kijken naar verschillende situaties waarin mensen spontaan taalgebruiken.

Literatuur

Evers-Vermeul, J. (2001) Diachronic developments of *dus* and *daarom*...

Fraser, B. (1999). What are discourse markers? *Journal of pragmatics*, 31, 931-952.

Heuts, B. (2006) Daarom, daardoor, doordat, dus, omdat en want: 'Een puzzel naar hun gebruiksmogelijkheden'. Eindwerkstuk Universiteit Utrecht.

Hölker (1991: 78-79) vier basis- eigenschappen van discourse markers

Pander Maat, H., Sanders, T. (1995). Nederlandse causale connectieven en het onderscheid tussen inhoudelijke en epistemische coherentie-relaties. *Leuvense bijdragen*, 84, 349-374.

Spooren, W., Sanders, T., Huiskes, M., Degand, L. (2006). Subjectivity and causality: A corpus study of spoken Language. *Empirical and Experimental Methods in Cognitive/Functional Research*. 57-82

Bijlage

Aflevering BvD 21 november 2005

Talpa

Johan Cruijff, Wat zou jij met die 3 miljard doen?

Nou d'r zijn natuurlijk een hoop dingen die d'r gedaan moeten worden, maar ik denk dat euh meest belangrijke dingen zijn opleiding intergratie sport, (1) dus ik zou een groot gedeelte die kant op sturen.

Wat zou je in het onderwijs dan willen veranderen? Wat zou je daar het geld aan willen besteden?

Nou als je (2) dus nu ziet dat er (3) dus door allerlei invloeden, het niveau naar beneden gaat, moet je (4) dus proberen om op welke manier dan ook, dat niveau weer omhoog te krijgen. En helemaal op de manier waarop we dat gewend waren. En ik denk dat (5) dus euh sport wat dat betreft is (6) dus euh discipline, en dat geld natuurlijk ook in het leren, dat je dat op die manier (7) dus redelijk bij elkaar kan brengen.

Zou je ook een miljardje geven aan meer kruisraketten?

Nou, dat lijkt me overdreven. Die dingen heb je tegenwoordig niet meer nodig denk ik.

Niet meer nodig?

Nee, waarom zou je ze nodig hebben?

Nou, Henk Kamp, de minister wil ze dolgraag hebben, en die krijgt ze ook.

Denk ik dat dat misschien wel een bepaalde noodzaak heeft, maar euh, om (8) dus een derde daar aan weg te geven... denk ik dat je grotere problemen denk ik in de samenleving waar je (9) dus meer aan kan doen.

Anderen praten over het fileprobleem...

en als je dan verschillende snelheden neemt?

Wat zou jij dan doen? Langzamer of sneller?

sneller.

Waar dan?

als je nou bijvoorbeeld ergens waar je 100 mag rijden, stel dat je 140 mag rijden, ben je eerder van de snelweg af.

en als je (10) dus, je weet ook dat dat (11) dus, vandaag de dag, de rechtse baan, de moeilijkste baan is om te rijden, want er komen mensen op, er gaan mensen af, (12) dus wat gaan mensen doen, als je de zelfde snelheid heb, gaan ze links rijden. En dan heb je geen doorstroom. Vandaar denk ik dat je verschillende snelheden, en dan kan je (13) dus, denk ik een vrij betere doorstroom behalen.

Erger jij je ook wel eens aan als je ziet dat de rechter baan helemaal leeg is en dat mensen op de linker...

als je haast hebt, moet je rechts rijden.

dan heb je natuurlijk nog een groot probleem, en dat zijn al die vrachtwagens die op de weg zitten. Ik woon (14) dus in spanje, en

af en toe dan euh, dan zie je die vrachtwagens rijden, die moeten naar frankrijk, naar polen naar nederland, weet ik veel, 2000 3000 kilometer, zet op de trein 's nachts, en je bent de helft van de problemen kwijt.

Maar daar komt meer bij kijken johan, je moet dat organiseren..

stel nou dat je zegt, van elke vrachtwagen mag 400 kilometer, ik noem een dwarsstraat op. (15) dus die gasten gaan in murcia, met de groente gaan ze weg, ik noem een dwarsstraat op, en die moeten afslaan bij lyon, nou dan ga je daar van die trein af, en dan rij je verder.

Zijn we die concurrentie hier ook kwijt.

ja maar dan ben je daar van die vrachtwagens af. Dat is voor het milieu veel beter, voor het gevaar,

joop atsma is kamerlid van het cda johan, en die heeft vandaag voorgesteld dat de publieke omroep reclame vrij moet eigenlijk.

Wat vind je daar van?

als het niet ten koste gaat van de mogelijkheden van de programma's, is het natuurlijk duidelijk. Probleem is natuurlijk de tweede stap, dat is dat als de de de overheid weer wat meer euh, schulden heeft, dat ze natuurlijk daar meteen op gaan korten, en dat geeft natuurlijk het volgende probleem.

In de rust van van de championsleage kan je dan tien minuten analyseren, nu is dat anderhalve minuut. Is toch ideaal

het is euh, wat mij betreft is het ideaal.

Contract omhoog hè, meteen.

nee daarom, je hebt natuurlijk minder inkomsten, en het gaat niet om het geld, anders zou ik wel ergens anders zitten.

Jij doet het voor de verheffing van nederland...

Nee nee nee nee, ik vind het gewoon leuk, en het is best een programma, of tenminste, best een programma, het meest euh belangrijke programma denk ik in de voetbalwereld.

Ja maar maken ze jou dan niet ook wel weer een beetje onbelangrijk, door j wat frits zegt, die ene minuut in de rust en dan weer die hele... voor dat je iets kunt...

maar het is natuurlijk ook een beetje inherent aan het systeem, want ze moeten natuurlijk euh buiten de inkomsten,

maar jij bent de eerste man die dat systeem volledig op de schop kan nemen. Zonder ironie...

nee nee nee nee, ik kan me overal mee gaan bemoeien, maar euh *Johan vanochtend in de telegraag jouw column. Je hebt het over buitenspelers maken het verschil. (...) maar je zegt nog iets, : "ik kan er niet genoeg op hameren, maar de regel om verplicht 6 spelers met een nederlands paspoort in elke ploeg op te stellen moet zo snel mogelijk worden ingevoerd. En richt je daarbij niet op de politiek, want als die zich er mee gaat bemoeien, dan wordt het een bende"*

Ja

Hoe kom je bij die uitspraak?

omdat je euh nu een verenigd europa hebt, en dan krijg je (16) dus in spanje het mooie woord is hecho la lei hecha la trampa, met

andere woorden, als er een wet is, dan is het kunstje wel bekend, (17) dus als er een wet gemaakt wordt, dan zoek je wel de marge. Nou bijvoorbeeld, Ronaldiño is net Spanjaard geworden, maar die speelt in Brazilië, (18) dus dan ken je de meest waanzinnige dingen .

want die heeft een Spaans paspoort nu hè?

dubbel, of weet ik veel wat voor 'n paspoort dat ie heb, maar in iedergeval, is geen buitenlander meer. En zo kun je wel aan de gang blijven, je lost er (19) dus niets mee op.

Maar waarom zou je zes nederlanders in een team willen hebben? omdat je dan (20) dus een goede aanvulling hebt voor je nationale elftal, dan hoeft je ook niet te kijken naar a b of c buitenlanders of wat voor paspoorten dan ook, je kan iedereen laten spelen die je mee wil laten doen, en, het belangrijkste is, en dan denk ik dat we dat weer gezien hebben de laatste week, als je Argentinië gezien heb als je Nederland gezien hebt, iedereen is bezig met die EK, je ziet (21) dus een hoop landen die (22) dus euh, euh, laten we zeggen, veel verder afgegeden zijn als wij, België Schotland noem maar op, komen niet meer in het spel voor, en ik denk dat wij als Nederlanders, moeten zorgen, dat we er juist wel in het spel blijven voorkomen, en dat wil zeggen dat je de beslissingen moet nemen, om (23) dus, nationale elftal (24) dus elke keer weer in die top te laten meedraaien.

Maar kan datxxxxx ? want elke europeaan is gelijk.

ja maar dat is, dan hebben we het over politiek, ik heb het over voetbal, ik heb het over voetbal nee, dat vraag je niet, ik heb het over voetbal. Als je als voetbal zegt, dat ook bij voetbal ken je ook geschorst worden, je kan er ook uitgestuurd worden, je kan alles, wat

(25) dus niet in normale wet kan... in dit geval zeg je,

xxxxx heb je toch naar de wet gedragen..

jan, jan, laat hem even

ik zeg gewoon dat jij, als je het voetbal in stand wil houden, op dit niveau, dan moet je gewoon zeggen, en als je nou xxxxxxxxxxxxxxxx of of noem het zoals je wilt, dit zijn de regels, euh we hebben een hele periode gehad toen wij zelf nog voetbalden, mag je niet in engeland voetballen, mog je niet in italie voetballen, dat waren toch ook allemaal wetten. Je hoeft daar toch niet aan mee te doen? Dat zijn gewoon voetbalwetten, en die voetbalxxxxxxxxxx.

(...)

Maar de clubs hadden ook afgesproken de transfer systemen, en toen is er een iemand, is naar het europese hof gegaan, bosman, en die heeft het hele transfersysteem veranderd.

nee, maar, nee, dat is niet helemaal eerlijk wat je zegt, euh, vroeger, waren de bestuursleden, die hadden 100% beslissingsrecht, en de speler had nul. Tegenwoordig is het omgedraaid, en dat is helemaal niet goed. Je moet proberen een beetje de gulden middenweg te houden,

de spelers hebben te veel macht vind jij?

ik denk (26) dus dat de boel doorgeslagen is de andere kant op ja.

Waar merk je dat aan bijvoorbeeld?

heleboel dingen, je ziet het euh, wat ook helemaal niet goed is, je ziet dat mensen euh, door, door clubs, binnengehaald worden dat ze transfer vrij zijn, ben je transfer vrij, dan willen ze ook meer verdienen, op het moment dat je in een kleedkamer (27) dus een speler hebt die meer verdient als een andere wie beter is maar die betalen ze minder omdat ze daar de transferbedrag najaaaa dat is een gebed zonder end

maar het is ook een gebed zonder end om daar iets aan te veranderen, ik bedoel vrije markt johan, jij bent de man die mij dat ooit heeft duidelijk gemaakt. Dat het stadion vol zat voor jou! Dus jij verdient er ook naar!

ik denk dat je dat als je gewoon de gulden middenweg neemt, de clubs die moeten (28) dus een bepaalde inkomsten hebben, anders kunnen ze niet draaien, je kan niet spelers hebben wie je voor veel koopt en wie je voor niks weglopen, (29) dus je moet daar gewoon goed over na denken, en de gulden middenweg zoeken.

(...)

hoe kijken ze daar in spanje tegenaan?

iedereen heb het zelfde probleem, het is namelijk gewoon, iedereen heb hetzelfde probleem. Spanje heb op de euh, met hakken over de sloot hebben ze het gehaald, (30) dus kijk nou

eens gewoon naar de normale situatie, Barcelona heeft geen een Spanjaard in de voorrondes staan. Madrid een. Ja dat is toch *maar wat wel is, het clubvoetbal is met de tijd veel belangrijker geworden dan het nationale...*

das niet waar, kijk nou eens deze week, kijk nou eens naar Duitsland, en kijk dr zijn zelf euh geloof ik nationale feestdagen uitgeroepen omdat xxxxx zich gekwalificeerd heeft. Voor die landen, leeft het enorm! En iedereen doet er ook aan mee (31) dus hou dat in eren.

Goed!, Ajax! Het zal jou niet ontgaan zijn dat hat niet altijd glorieus met jouw oud club gaat. Hoe komt dat?

precies weet ik dat natuurlijk niet, euh, maar je denkt wel dat je minimaal vier, vijf jaar terug moet gaan. En dit is gewoon het eindpunt. Maar dat heb je (32) dus ver van te voren zien aan kunnen zien komen.

Waarom is dit het eindpunt, en waarom heb je het vijf jaar geleden zien aankomen?

nou, der zijn euh, verschillende gesprekken geweest, der zijn bepaalde manie euh bepaalde gesprekken geweest waarin ik bepaalde dingen gezegd heb, als je alleen maar...

met mensen van Ajax?

ja, met mensen van ajax, en als je ziet het functioneren van zo'n ledenraad, en als je ziet het functioneren van een heleboel onderdelen in de organisatie, functioneren gewoon niet. Ja kijk het aankoopbeleid, ga zo maar door allemaal.

Maar wat wilde jij dan vier vijf jaar geleden Johan? Je hebt dat gesprek gehad, ik bedoel je hoeft niet je hele visie te geven...maar wat waren de grote lijnen waarvan jij zei, wil Ajax echt Europese topper worden, moet je dit en dat doen. Wat was dat?

Dat, dat dat is altijd een beetje moeilijk uit te leggen, helemaal tegen euh, omdat (33)dus elk ding eigenlijk in elkaar over loopt, maar als je (34)dus ziet, wat (35)dus, hoeveel geld er uitgegeven is aan aankopen. En die aankopen kloppen niet. En dan zie je (36)dus, jongens, waar gaat de opleiding goed, waar is de scouting wel aanvullend niet aanvullend, hoe functioneert een ledenraad, hoe... en zo ken je wel door blijven gaan. En dan heb ik een paar keer heb ik een aanvaring gehad, maar dat is bekend, al een paar jaar geleden, heb ik (37)dus gezegd, en hebben we gezegd, nou ok, als je die kant op wil moet je het zelf weten, en nu, lijkt de tijd aangebroken te zijn, dat ze (38)dus gezegd hebben ok jongens, zo kan het niet verder, streep er onder, laten we beginnen, om te proberen daar weer een club van te maken, en euh, nou, de eerste stappen die zijn (39)dus gezet, en ik denk dat het (40)dus

En wat heb je dan voor ons johan?

Als (41)dus het technische beleid niet klopt, dan moet je de technische mensen wegsturen. Als je ziet dat euh, dat je op een bepaald moment een Rijkaart en van Basten en noem maar op, bij ajax had kunnen hebben, en dat je ze alle drie kwijt bent, ja dat zijn aderlatingen, die (42)dus natuurlijk veel bloed kosten.

Dus jij was het eens met het vertrek van Koeman / van Gaal?

Ja dat heb niks, dat dat dat is weer een tweede fase. Dat dat, daarom is het moeilijk uit te leggen, je moet nog een stap eerder terug gaan, waar (43)dus euh, waar (44)dus fouten gemaakt zijn, Maar beweer je nu dat als Rijkaard, van Basten enzo, gebleven waren, dat de club er heel anders had uitgezien?

Ja natuurlijk,

En waarom is dat zo natuurlijk?

Nou dat lijkt me duidelijk niet. Heb je barcelona – xxxx zelf toch gezien? Lijkt me dat je dat niet hoeft uit te leggen.

Heb je dat ook altijd gezegd? Bijvoorbeeld jongens als rijkaard en van Basten, houdt dat soort jongens bij ajax?

Ja natuurlijk!

Maar waarom zeiden zij dan nee?

Hoe moet ik dat weten?

Maar Johan, het Nederlands elftal speelt als een krant!

Dat ben ik helemaal niet met je eens.

Als een dweil!

Dat ben ik niet met je eens.

Ik bedoel door wat toevalligheden wat wedstrijden gewonnen, het spel is niet om aan te zien!

Dat zijn twee dingen, één is (45)dus euh, het resultaat wat je haalt, het beste

Neeee!

Nee, nee, luister nou, beste resultaat wat je haalt door naar Duitsland toe te gaan, waar we vorige keer niet waren, tweede is (46) dus dat je dominerend moet voetballen, en dominerend voetballen, dan moet je bepaalde

Niets van gezien

Dat klopt

Niets van gezien

Dat klopt, maar hoe wil je nou daarvan zien, als (47) dus 90% van het elftal bestaat uit mensen wie we vorig jaar niet eens kenne?

Die kon je hoog uit van de foto

Ja maar ik kan de intentie zien.

De intentie van wat?

Van dominant spelen!

Dat lukt niet omdat het positie spel in Nederland, en dat is een ander onderdeel, dat we net bij Ajax ook hadden kunnen noemen, maar dat komt er op neer, als je geen automatismes hebt bij de club, ken je dat ook niet bij het Nederlands elftal hebben, en als je (48) dus de de de positie spel ziet op het moment dat je (49) dus in bal bezit bent, (50) dus moet gaan aanvallen, dat is zo, ja zeg maar zwak, dat je (51) dus daar bijna niet aan toe komt, en dan ken je wel richting de spitsen kijken, ken je wel richting leuk voetbal kijken, maar het begint altijd bij A. en A is dat als jij achter in de bal hebt, moet je gaan beginnen met voetbal.

Ja maar ik kijk niet naar de spits of naar de middenvelder, maar naar de verantwoordelijke man!

Maar de verantwoordelijke man kan natuurlijk nooit in twee of drie dagen, in dit geval van Basten, automatismes inbrengen, die (52) dus hooguit vanuit de jeugd, ingebracht moeten hebben. (53) dus als je (54) dus ajax neemt, die (55) dus altijd op een bepaalde manier gevoetbald heeft, dat het eerste elftal niet doet, wil niet zeggen dat de opleiding niet goed is, je moet proberen twee stappen terug te doen en dan kom je automatisch kom je bij een eind oordeel, dat kan ook niet anders.

(...)

Het is hetzelfde gesukkel in de breedte als onder advocaat!

Maar dat is niet de schuld van van Basten, dat is een automatisme...

Van Basten had dat beter moeten handelen!

Ja probeer het eens in twee trainingen, ik bedoel dat is niet zo makkelijk.

Maar om hem nou op te hemelen...

Dat is geen kwestie van ophemelen, ik denk dat de eerste prioriteit was: plaatsen. En dan begint de tweede fase. Ik denk dat je niet in een kwalificatie, kan zeggen; jongens laten we is gaan kijken of we goed kunnen voetballen.

Maar Johan, zijn we het erover eens dat het resultaat boven
xxxxxxx ging?

Ik vind ik vind ik vind (56) dus dat het resultaat helemaal in de eind
wedstrijden uitstekend is, (57) dus: spelwijze, de manier van het
elftal opstellen, en de kwaliteiten die elkaar aanvoelen, dan krijg je
(58) dus de wedstrijd tegen zwakke tegenstanders, ook nog
wedstrijden thuis, en dan moet je gewoon meer eisen en dan moet
je (59) dus meer brengen. Maar als je (60) dus ziet dat mensen
een bepaalde beperking hebben, dan kunnen alleen automatismes
kunnen uit...

*(...) En dan zegt ie het is een leerproces... is het Nederlands elftal
daarvoor? Vond je dat terecht?*

Ja waarom niet? Als je (61) dus twee dingen deelt hè, (62) dus je
begint met een kwalificatie, dan zeg je jongens, ik roep een partij
gasten op en dan vallen natuurlijk, als je er veel oproept, dan
vallen er veel af, er zijn een hoop blijven hangen, die we (63) dus
geen een van allen konden, en die hebben een goed resultaat,
(64) dus je bent nu in Duitsland hè, en dan begint gewoon het
proces overnieuw. En als je daar mensen voor neemt, dan heb je
daar vijf zes maanden voor. Mensen zoals van Casteren, die (65)
dus eigenlijk in de eerste fase af gaan vallen, zijn gewoon weer de
tweede mogelijkheid krijgen. En ik vind dat een heel normaal
systeem. In hoeverre je een stapje verder moet kijken als dit geval,
als een uitslag, die uitslag in de kwalificatie was ontstellend
belangrijk, nu (66) dus minder.

Wie van de nieuwe spelers zijn jou het meest bij gebleven?

Welke nieuwe? Hoe bedoel je?

Van de nieuwe, nou, van de flars matijssen opdam casselen kuit,

Nou, achterin heb je (67) dus bijna allemaal nieuwe,

Groenkamp

Die het uitstekend gedaan hebben, zowel matijssen als opdam, en euh en euh landzaad vind ik heb het uitstekend gedaan.

boelarouz?

Jawel, boularouz heeft het heel goed verdedigend gedaan, maar komt (68) dus aanvallend, dat je zegt hee, waar hij het ook over heb, wat extra's, dat kost moeite.

Maar jij vind dus ook dat lanzaad meer heeft dan van bommel?

Ik denk in zijn geheel, dat euh zoals je wil spelen, denk ik dat ie (69) dus euh, wat meer mogelijkheden heeft zoals ze nu spelen.

En waarschijnlijk als ze (70) dus, ik ik heb van de week, ik weet niet of het in deze krant stond of misschien heb ik het in spanje geschreven, gaf ik het voorbeeld met messie. Je kan kiezen tussen julie en messie, je speelt over roberto carlos, een goeie aanvallende links back,

Je schrijft het hierin

oh nou dan is het daarin, (71) dus die neemt dan die messie, die is heel goed links b (72) dus die gaat over de rechter been van roberto carlos, (73) dus die jongen loopt op een gegeven moment, ofschoon hij (74) dus goed is, toch zijn verstand te zoeken, want die messie een goede speler... nou, dan zie je (75) dus, maar dan

kan je alleen maar een rechts half opstellen, in dit geval danny di chavi, wie blijft hangen. Dan moet je niet iemand die diep gaat, want die gaat de ruimte bezetten,

moet je niet het bord erbij johan?

(.....)

kijk, als we dit, als je nou gewoon dit vasthoud, dit gedeelte, meer heb je er niet nodig, dit is Roberto Carlos, die is stijf links, (76) dus rechts binnendoor heeft ie problemen. (77) dus als je nou bijvoorbeeld de fouten van het Nederlandse voetbal ziet, dat bijna, die spits altijd deze kant op gaat, of een diep gaande half heb, dan hoef je hem niet op te stellen, want er is geen ruimte om wat te doen

ja maar dat kan je gezellig noemen

nee luister, jaaa, dat is gezellig, maar het heb geen rendement. Als je (78) dus dan, als je (79) dus dan, deze weg houdt, (80) dus iemand wie blijft hangen op dit gat, en je zet je spits die (81) dus bijna altijd in Nederland he, aan de kant die opbouwt, altijd staat, in plaats dat de andere kant staat, dan zie je vanzelf dat er ruimte is dan kan hij (82) dus zijn rechter been zoeken, en op het moment dat deze inkomt, dan heb je allerlei mogelijkheden om te gaan voetballen. 't Is niet zo moeilijk

(...)

en toen euh, daarom zeg ik dat rijkaard zo goed was, toen het twee nul was, haalde hij rechts buiten offensief eruit, en een halve middenvelder erbij, iniesta, omdat hij natuurlijk met een

achterstand, meer ruimte gaat nemen, en dan krijg je (83) dus automatisch, als je dan die ronaldino erbij neemt, dat je dan (84) dus hier enorm veel ruimte krijgt, waar je (85) dus weer gebruik van kan maken

mag ik nog even iets zeggen Johan?

Ja van mij wel

Het gaat over deze jongen. Messie. Die doet mij denken aan...Johan Crujff.

Nou het is een goeie jongen

Het is een goeie speler! Maar die is zo sterk! En Crujff, ik weet nog wel wat ie als trainer zei: waarom ben ik trainer? Ah gezellig met die jongens in het gras liggen

Ja natuurlijk

Gezellig!

Ja natuurlijk

En jij zocht dus ook altijd bij wijzen van spreken, niet de strategische intelligente methode op, jij zocht ook kluwen spelers op, en dan dribbde je daarna...

Ja maar dat doet hij ook!

Dat wil die Messie ook!

Dat deed ie ook, bij de eerste goal!

Ja... dus dus

Uitstekend! We zijn het eens!

Ja

Dat soort theorieën gaan altijd op, behalve bij zulke geniale spelers!

Dat klopt. Daar heb je gelijk in.

Ja!

Daar zijn er niet veel van.

Nee, maar messie

Robbe, je hebt Robbe,

Ja maar die staat aan de kant

Is dat de enige Nederlander op het moment?

Op dit moment is hij de enige Nederlander wie die gave heeft. En de tweede wie op afstand, is eigenlijk euh Castelen.

Dus dat zijn de spelers die sowieso mee moeten naar Duitsland?

Ja, maar dat ja maar kijk, d'r is er nog wel eentje, maar ja goed, laten we het daar nou niet over hebben.

Ja maar zeg maar, wie is er nog eentje?

Ik ben benieuwd

Nou, zeg nou even...

In jouw programma.... Jezus! Nou... sorry hoor Je heb hier een paar keer gezeten met die euh... met iedereen... heb je erover gesproken, wie daar euh... ook de kwaliteiten voor heeft maar niet mag spelen.

Oooh! Kalu?